

Kiss Dénes*

Babeş–Bolyai Tudományegyetem

Reformátusok Romániában a népszámlálási adatokban

A református népesség főbb jellemzőinek változása
a népszámlálási adatok alapján 1992–2021 között

Jelen tanulmánynak kettős célja van. Elemzésemben egyrészt a legutóbbi, 2021. esztendei romániai népszámlálás adatai alapján törekszem bemutatni az ország református népességének főbb jellemzőit. Másrészt arra is kitérek, hogy e népesség fontosabb jellemzői miként alakultak a rendszerváltás óta eltelt három évtized alatt, összevetve azokat az 1992-es népszámlálás adataival. Az elemzés során a református népesség változásának négy vetületére térek ki: 1. az összlélekszám alakulásának, 2. területi megoszlásának, 3. a népesség etnikai összetételének és 4. iskolai végzettségének dinamikájára. Amint az ismeretes, az elemzés során használt népszámlálási adatok kismértékben eltérnek az egyházi nyilvántartások adataitól. Míg az utóbbiak nagyrészt azokat az egyháztagokat tartalmazzák, akik élő kapcsolatban vannak egyházukkal, vagy legalábbis voltak a közelmúltban, addig a népszámlálási adatok azokat is tartalmazzák, akiknek megszakadt a kapcsolatuk egyházukkal, de magukat mégis az illető egyházhoz tartozónak tartják. A két népesség tehát esetünkben sem egyezik meg teljes mértékben, mivel a népszámlálási adatokban megjelenő református népesség nagyobb, mint az egyház által nyilvántartott.

A reformátusok számának időbeli alakulása

A jelenkori Erdély területén élő népesség viszonylag pontos adatai a 19. század második felétől állnak rendelkezésünkre, ugyanis a népszámlálásokat ettől kezdve végezték modern eszközökkel. A felekezeti hovatartozást pedig 1869-ben rögzítették először, amikor 517 344 reformátust számoltak össze (1. ábra). Számuk körülbelül ugyanekkora jelenleg is, ám az időközben eltelt másfél évszázad során jelentős változásokon ment át. Az erdélyi reformátusok lélekszámának alakulása mindig szorosan összefüggött az országrész teljes népességének válto-

* Kiss Dénes (Mezőfele, 1970) a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Szociológia és Szociális Munka Karának docense, a Valláskutató Intézet munkatársa. Kutatási területei a posztkommunista társadalmi átalakulás vallást és vidéket érintő vetületei. E-mail címe: denes.kiss@ubbcluj.ro.

zásával, és még szorosabban az erdélyi magyarság mindenkori lélekszámával. Ezt a megközelítőleg másfél évszázados időszakot két szakaszra bonthatjuk a népesedési folyamatok alapján. Első kétharmada alatt – eltekintve a háborúk okozta kisebb kilengésektől – Erdély népessége jelentősen növekedett, majd az utolsó három évtizedben jelentősen csökkenni kezdett. A növekedés okait a modernizálódó országok esetében szokásos tényezők képezték, mindenekelőtt a falvakat is elérő egészségügyi rendszer kiépítése, amely nagymértékben visszaszorította a csecsemőhalandóságot, a várható élettartamot pedig jelentősen megnövelte. A népességnövekedés e szakaszát, amelyet a demográfusok *első demográfiai átmenetnek* neveznek, Romániában a népességnövelést célzó, represszív népesedéspolitikára hosszabbította meg. Az 1966-ban életbe lépő abortusztilalom, majd az ennek betartását és szigorítását célzó további rendeletek következtében Románia és azon belül Erdély népessége a huszadik század '80-as éveiben érte el maximumát. E folyamatnak az erdélyi magyarok is részesei, illetve elszenvedő alanyai, így az erdélyi magyarság is ekkor a legnépesebb. Becslések szerint a legtöbb magyar 1982-ben élhetett Romániában, amikor számunk 1 739 000 lehetett.¹ Mivel 1977 és 1992 között nem tartottak népszámlálást, a népszámlálási adatsor szerint a magyar népesség száma 1992-ben volt a legnagyobb: 1 603 923; de a valóságban ekkor már csökkenőben volt, egyrészt a '80-as években a tiltások ellenére is újra csökkenni kezdő születésszámok, másrészt az ugyancsak ekkor felerősödő kivándorlások miatt.² A rendszerváltást követően új társadalomtörténeti korszak kezdődött. A születések száma tovább csökkent, idővel pedig jelentősen felerősödött a kivándorlás. Mivel az országot elhagyó személyek főleg fiatal felnőttek voltak, ez visszahatott a születések számára is, és tovább fokozta az össznépesség előregedését.³

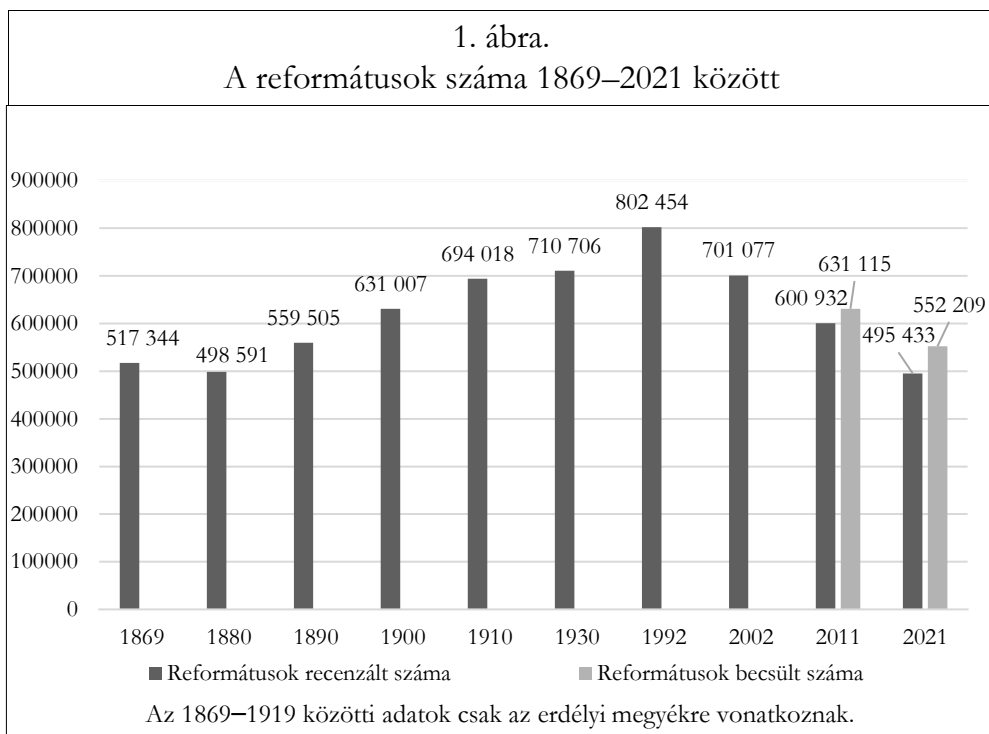
A fent vázolt általános népesedési trendeknek megfelelően Románia református népességének története is két szakaszra bontható. Az 1869-et követő első évtizedben a reformátusok száma kismértékben csökkent: az 1880-as összeíráskor 498 591 reformátust találtak. Ezt követően viszont a számok tartós növekedése kezdődik: a következő évtized alatt 559 505-re nő a számuk, a századfordulóra 631 007-re, 1910-re pedig 694 018-ra. A növekedési trend az impériumváltást

¹ A romániai magyarok számának alakulásáról ld. Kiss Tamás: *Adminisztratív tekintet. Az erdélyi magyar demográfiai diskurzus összehasonlító elemzéséhez. Az erdélyi magyar népesség statisztikai konstrukciójáról*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár 2010.

² A természetes szaporulat alakulásáról ld. Veres Valér: Az erdélyi magyarok demográfiai változásainak három évtizede: fókuszban a természetes népmozgalom és az előregedés. In: *Erdélyi Társadalom*, 21. (2023/2), 9–42.

³ A migrációs folyamatok történetéről ld. Horváth István: Az 1989 (előtti és) utáni Romániából kiinduló migrációs folyamatok. In: *Erdélyi Társadalom*, 21. (2023/2), 43–62.

követően is folytatódik, mert az 1930-as népszámlálás során 710 706 reformátust találnak, igaz, ez a szám immár az időközben óromániai területekre vándorolt reformátusokat is tartalmazza.⁴ A szocialista Romániában végzett két népszámlálás során a vallási hovatartozást nem rögzítették, így a következő adat már a rendszerváltás utáni, 1992-es összeírásból származik: a romániai reformátusok száma e népszámláláskor a legnagyobb: 802 454. Ám mint korábban tisztáztuk, az ezt megelőző évtizedben ennél is nagyobb volt. A rendszerváltással kezdődő új történelmi korszak a reformátusokra nézve is új helyzetet teremt, és az ország lakosságának általános fogyása a reformátusok számának alakulásában is visszaköszön: 2002-ben 701 077 reformátust írnak össze, 2011-ben 600 932-t, 2021-ben pedig 495 433-at.

A romániai reformátusok valós száma

A 2011-es és különösen a 2021-es adatokat fenntartásokkal kell kezelnünk, ugyanis az adatgyűjtés módszertana ezek esetében megváltozott a korábbiakhoz képest. A kétezres évek folyamán egy jelentős kétlaki népesség is kialakult a milliós nagyságrendűvé váló migráció következtében. Ez a népesség ugyan román

⁴ Negruți, Ec. Sorin: Evoluția structurii confesionale din România de la 1859 până în prezent. In: *Revista Română de Statistică – Supliment* (2014/6), (31–38) 35.

állampolgársággal rendelkezik, de ideje jelentős részét külföldön tölti, így hagyományos módon, személyes megkereséssel nehéz elérni. Emiatt 2011-gyel kezdődően azokat is beemelték a megszámlált személyek körébe, akiket a számlálóbiztosok ugyan nem találtak otthon, de úgy jelentek meg a különböző állami hivatalok nyilvántartásaiban, mint akik a népszámlálást megelőző év folyamán kapcsolatban voltak az adott intézménnyel, azaz ebben az értelemben nem voltak véglegesen kivándorolt személyek, tehát nem szakadtak el teljesen az országtól. A 2021-es népszámlálás során újabb módszertani újításként online is ki lehetett tölteni a népszámlálási adatlapot, és a lakosság jelentős része élt is ezzel a lehetőséggel. Sajnálatos módon mindkét újítás érintette a felekezeti adatokat. A hivatali nyilvántartások adatai nem tartalmazzák ezeket, ugyanis csupán a személyi számba foglalt adatokra korlátozódnak: az egyén nemére, születési dátumára és lakhelyére. Az online kitöltés során két oka is volt annak, hogy ezek az adatok ismeretlenek maradtak: egyrészt mert megadásuk nem volt kötelező, aminek következtében sokan nem válaszolták meg; másrészt – és ez volt a gyakoribb – különböző technikai okokból ez a kérdés (együtt a nemzetiségre vonatkozóval) sok esetben nem jelent meg a kitöltő személy képernyőjén, s így az ő tudta nélkül maradtak megválaszolatlanul. Az eredmény az lett, hogy 2011-ben megközelítőleg 1 millió, 2021-ben pedig 2,65 millió személynek nem ismert a felekezeti hovatartozása.

E kategória megjelenése különösen a hosszú távú folyamatokra vonatkozóan nehezíti meg a népszámlálás eredményeinek értelmezését. Viszont dolgunkat kissé megkönnyíti, hogy a vallásossággal kapcsolatos reprezentatív kutatások eredményei egybecsengően azt mutatják, hogy a felekezeti kötődés továbbra is általános Romániában, ugyanis a ténylegesen felekezet nélküliek a teljes lakosság egy százaléknál is kevesebben vannak. Ha pedig ez így van, akkor ez azt jelenti, hogy az ismeretlen felekezetűként recensáltak is tartoznak valamilyen egyházhoz. Amennyiben élünk ezzel a feltételezéssel, további kérdésként merül fel, hogy miként oszlik meg e kategória a különböző felekezetek között. Ebben a tekintetben azokra az elemzésekre támaszkodhatunk, amelyek az ismeretlen nemzetiségűek és felekezetűek kategóriáját (a kettő szinte teljes mértékben átfedi egymást) területi megoszlás alapján vizsgálták. Ezek az elemzések arra az eredményre jutottak, hogy a két és fél milliós ismeretlen nemzetiségű csoporton belül körülbelül 103 634 magyar van, azaz a teljes magyar lakosság így becsült száma 1 105 785.⁵

⁵ Veres Valér becslési módszere azon alapul, hogy ismerjük, miként oszlanak meg az ismeretlen nemzetiségű emberek a megyék között, és azokon belül a különböző településtípusok (város, falu) között. Az ismert nemzetiségűek körében talált arányokat rávetíti ezekre az adatokra, végül a megyénként kapott eredményeket összesíti, és így számolja ki az országos számokat. E számítás szerint országos szinten az ismeretlen nemzetiségűek körülbelül 4%-a magyar, szám szerint 103 634. Ld. Veres Valér már hivatkozott tanulmányát.

elfogadva a reformátusok valószínű száma is kiszámolható. A nemzetiségükről nyilatkozó magyarok körében a reformátusok aránya 49,4 százalék, ugyanezzel az aránnyal számolva az ismeretlen felekezetű, de valószínűleg magyar 103 634 személyből 50 825 lehet református. Emellett a nem magyar nemzetiségűek körében is vannak reformátusok. Azok körében, akik erről nyilatkoztak, a reformátusok aránya 0,23 százalék, ugyanezzel az aránnyal számolva az ismeretlen felekezetű, nem magyar nemzetiségűek körében még további 5951 személy lehet református. Ezeket a számokat összegezve a református felekezeti kötődésű személyek száma 2021-ben 552 209 lehetett, vagyis nagyjából 50 000-rel több, mint ahány a hivatalosan közölt adatokban szerepel. Hasonlóképpen a reformátusok valós száma 2011-ben is nagyobb volt, mint a hivatalosan közölt szám, ugyanezzel az eljárással becsülve 2011-ben 631 115 református személy élhetett Romániában. E két becsült értéket az 1. ábrán világosszürke hasábbal ábrázoltuk.

A reformátusok arányának változása Erdély, illetve Románia területén

Erdély népességének növekedése vagy csökkenése érthető módon meghatározza az egyes felekezetek híveinek számát. A népesség változása azonban nem jár feltétlenül együtt a felekezetek közötti arányok megváltozásával. A népesség megoszlása a különböző felekezetek között csak azon esetben változik meg, ha a felekezetek természetes szaporulatában eltérés van, akár a modernizációs hatások eltérése miatt (pl. valamely felekezet tagsága eltérő modernizáltságú régióban koncentrálódik), akár a gyerekvállalással kapcsolatos vallási tanítások sajátosságai miatt.

A következő táblázat első részében Erdélyre szűkítve láthatjuk a magyar és a református népesség számának, valamint a reformátusok arányának első világháború előtti korszakra vonatkozó adatait. Mint láthatjuk, a kiegyezéstől 1910-ig növekszik a reformátusok száma, miközben az arányuk, kismértékben ugyan, de folyamatosan csökken. 1869-ben a korabeli Erdély területén (beleértve ebbe a Partiumot és Bánságot is, azaz a ma Romániához tartozó, Erdélynek nevezett területet érte rajta) 517 344 református élt, akik Erdély népességének 12,3 százalékát, az erdélyi magyaroknak pedig 49,16 százalékát képezték. A háború kitöréséig a reformátusok száma 694 018-ra növekedett, arányuk viszont 41,96 százalékra csökkent. Ez a csökkenés csak úgy következhetett be, hogy közben a reformátusokénál is gyorsabb ütemben növekedett a velük együtt élő más egyházak tagsága, azonban a jelenség magyarázatát nem ismerjük.

1. táblázat. Az erdélyi református népesség arányának változása 1869–1910 között			
Év	Erdélyi magyarok lélekszáma	Reformátusok	Reformátusok %
1869	1 052 300	517 344	49,2
1880	1 043 952	498 591	47,8
1890	1 198 147	559 505	46,7
1900	1 433 252	631 007	44,0
1910	1 653 943	69 4018	41,9

2. táblázat. A romániai református népesség országon belüli arányának változása a rendszerváltást követően			
Év	Romániai magyarok	Reformátusok	Reformátusok %
1992	1 624 959	802 454	49,4
2002	1 431 807	701 077	49,0
2011	1 227 623	600 932	49,0
2021	1 002 151	495 433	49,4

Az 1930-as népszámlálás adatait módszertani okokból itt most nem értelmezzük (megyei bontásban az adatok nem érhetők el, az ország összterülete pedig jelentősen eltér a maitól), a szocialista korszak népszámlálásaiban pedig nem kérdeztek rá a felekezeti hovatartozásra, így csak 1992-től tudjuk újra követni az arányok alakulását. Ezekből az adatokból azt láthatjuk, hogy a rendszerváltást követő három évtized alatt a reformátusok aránya gyakorlatilag nem változott az ország magyar lakosságán belül: 1992-ben és 2021-ben a romániai magyaroknak egyaránt 49,4 százaléka volt református.

A református népesség területi megoszlása és ennek változásai

A népszámlálási adatokból a református népesség területi megoszlását illetően is érdekes információk olvashatók ki. Következő táblázatunk első két oszlopában azon reformátusok megyénkénti száma látható 1991-ből és 2021-ből, akik felekezeti hovatartozásukról is nyilatkoztak. A valóságnak megfelelően tehát a 2021-es számok ennél átlagosan tíz százalékkal magasabbak, azonban e többlet megyék közötti megoszlására vonatkozóan nincsenek eligazító adataink. A táblázat harmadik oszlopában a két népszámlálás közötti változás látható abszolút számokban, amely immár nem meglepő módon negatív minden esetben. A negyedik oszlopban azt látjuk, hogy a három évtized alatt az adott megye református né-

pessége az 1991-es kiinduló helyzet hány százalékára csökkent, az ötödik és hatodik oszlopokban pedig azt, hogy az ország református népessége miként oszlott meg százalékarányosan a megyék között 1991-ben, illetve 2021-ben. A református népesség területi megoszlását illetően az lehet a legfontosabb megállapításunk, hogy az erdélyi reformátusok legnagyobb számbeli koncentrációját Maros megyében találjuk, mert jelenleg itt él az összes romániai reformátusok majdnem egynegyede, 23,1 százaléka. Maros megyén kívül további négy megye emelkedik ki a reformátusok nagy számával. Csökkenő sorrendben Bihar (16,1%), Kovászna (12,2%), Kolozs (11,6%) és Szatmár (10,3%) megye következik utána. A felsorolt öt megyében a romániai reformátusok megközelítőleg háromnegyede él, összesen 73,2 százaléka. Szilágy megyében a reformátusok 6,9 százaléka él, Hargita megyében pedig 6,6 százaléka. A fennmaradó 13,3 százalékból 0,4 az ország Kárpátokon túli területein él, a többi a hét dél-erdélyi és bánági településen, illetve Beszterce és Máramaros megyében.

3. táblázat.
 Reformátusok 1992-ben és 2021-ben
 a hivatalosan közölt népszámlálási adatok szerint

	1992 N	2021 N	2021– 1992	Maradt %	1992 %	2021 %
Maros	174 616	114 345	-60 271	65,5	21,8	23,1
Bihar	124 580	79 723	-44 857	64,0	15,5	16,1
Kolozs	103 837	57 248	-46 589	55,1	12,9	11,6
Kovászna	79 802	60 625	-19 177	76,0	9,9	12,2
Szatmár	76 614	50 761	-25 853	66,3	9,6	10,3
Szilágy	54 175	34 367	-19 808	63,4	6,8	6,9
Hargita	44 558	32 472	-12 086	72,9	5,6	6,6
Máramaros	24 654	12 913	-11 741	52,4	3,1	2,6
Brassó	18 891	8494	-10 397	45,0	2,4	1,7
Fehér	176 73	9306	-8367	52,7	2,2	1,9
Beszterce	16 739	9430	-7309	56,3	2,1	1,9
Temes	16 346	6780	-9566	41,5	2,0	1,4
Hunyad	15 534	5046	-104 88	32,5	1,9	1,0
Arad	15 407	7531	-7876	48,9	1,9	1,5
Szeben	10 770	3639	-7131	33,8	1,3	0,7
Krassó-Szörény	2486	569	-1917	22,9	0,3	0,1
Kárpátokon túli terület	5772	2184	-3588	37,8	0,7	0,4
Románia	802 454	495 433	-307 021	61,7	100	100

A reformátusok területi megoszlásában az elmúlt három évtized alatt lassú átrendeződés figyelhető meg, amelynek fő oka a népességfogyás eltérő mértéke a különböző régiókban. Amint a táblázat negyedik oszlopából kiolvasható, a tömbterületeken élő reformátusok kevésbé fogytak, mint a szórványban élők: legkisebb mértékben Kovászna és Hargita megye református lakossága csökkent, ezek református népessége mindössze egynegyedével fogyott. A részben szintén Székelyföldhöz tartozó Maros megye, valamint a partiumi Bihar és Szatmár megyék esetében a fogyás már megközelítőleg egyharmadnyi (34-37 százalék közötti), míg az összes többi megyében a csökkenés ennél nagyobb mértékű. Az adatokból világosan látható, hogy minél kisebb a református népesség, annál nehezebben valósul meg annak reprodukciója. Fájdalmas kivételt képez Kolozs megye, amelynek református népessége a harmadik legnagyobb kiinduló szám mellett is majdnem a felére csökkent: míg 1992-ben 103 837 református élt a megyében, 2021-ben már csupán 57 248 személyt rögzítettek, ami a kiinduló szám 55 százalékának felel meg. Ez a kivételesen nagy fogyás, amelynek magyarázata külön elemzést érdemelne, a reformátusok területi megoszlásában bekövetkezett változás legfontosabb eleme, amely együtt a Kovászna megyei reformátusok részarányának növekedésével a népesség súlypontjának eltolódását eredményezte Székelyföld felé. Az alábbi táblázatban régiók szerinti csoportosításban jelenítettük meg a százalékos megoszlást, amennyire ezt az adatok megyék szerinti csoportosítása lehetővé tette. Mint látható, a vizsgált időszakban a székelyföldi megyékben élő reformátusok részaránya 4,6 százalékkal nőtt, a partiumiaké 1,5 százalékkal. Az érem másik oldalaként pedig a Kolozs megyei reformátusok részaránya 1,4 százalékkal csökkent, a szórványé pedig 4,7 százalékkal.

4. táblázat. A reformátusok százalékos megoszlása régiók szerint 1992-ben és 2021-ben			
	<i>Reformátusok 1992 (%)</i>	<i>Reformátusok 2021 (%)</i>	<i>Változás 1991– 2021</i>
Partium (Bihar, Szatmár, Szilágy)	31,8	33,3	1,5
Székelyföld (Maros, Kovászna, Hargita)	37,3	41,9	4,6
Kolozs megye	12,9	11,6	-1,4
Szórvány (Máramaros, Beszterce, Dél-Erdély, Órománia)	18,0	13,3	-4,7
Románia	100	100	0

Valamely népesség térbeli jellemzői közé tartozik az is, hogy miként oszlik meg a különböző településtípusok között. A rendszerváltás utáni három évtizedben

e téren is jelentős változás ment végbe. Míg közvetlenül a rendszerváltás után a városi reformátusok képeztek többséget, mára a többség falun él. Amint az a következő táblázatból kitűnik, 1992-ben a reformátusok 54,7%-a élt városon, 2002-ben 51,2%, 2011-ben 50,5%, 2021-ben pedig már csak 47%. Bár az utóbbi két adat pontosságában az ismeretlen felekezetűek nagy száma miatt kételkedhetünk, a számokból az látszik, hogy folyamatos, trendszerű változásról van szó. Háttérben a magyar népesség egészének vidékiesedése áll, aminek oka elsősorban a kivándorlás, amely a városokat jobban érinti. A magyarok által nagyobb számban lakott, népességüket jobban megtartó tömbterületek pedig városokban szegényebbek, ami tovább növeli a falusi lakhelyűek arányának növekedését. Bár elemzésünknek nem képezi tárgyát, érdemes megemlíteni, hogy e vidékiesedésnek fontos társadalmi következményei vannak. Egyrészt segíti a vallásosság magasabb szinten maradását, mivel a falusiak általában vallásosabbak, másrészt viszont a református népesség Románián belüli társadalmi-gazdasági helyzetének a gyengülését jelenti, ugyanis a falun élők alapvetően kevésbé iskolázottak, és anyagi helyzetük is gyengébb.

5. táblázat. A reformátusok településtípusok szerinti megoszlása abszolút számokban és százalékban								
	N – 1992	% – 1992	N – 2002	% – 2002	N – 2011	% – 2011	N – 2021	% – 2021
Románia	802 454	100,0	701 077	100,0	600 932	100,0	495 433	100,0
Város	438 967	54,7	358 878	51,2	303 475	50,50	232 691	47,0
Falu	363 487	45,3	342 199	48,8	297 457	49,50	262 742	53,0

A romániai reformátusok nemzetiségi összetétele

A református egyház magyar egyházként határozza meg önmagát, ez azonban nem jelenti azt, hogy hívei között ne lennének más nemzetiségűek is. Közvetlenül a rendszerváltás után a reformátusok 4,6 százaléka volt nem magyar nemzetiségű, megközelítőleg 30 000 személy. Ennek zömét románok (2%) és romák (2,2%) alkották, de a német nemzetiségűek is egy nem elhanyagolható, 2792 fős csoportot képeztek. Mára a német reformátusok gyakorlatilag elfogytak, a románok aránya pedig 5,8 százalékra növekedett. Emögött tényleges, számbeli növekedés is áll: az 1992-es 16 140-hez képest számuk 28 472-re növekedett. Más a helyzet a romák esetében, akiknek száma csökkent, de ez a csökkenés kisebb mértékű volt, mint a teljes reformátusság esetében, így a romák aránya enyhén nőtt. Esetükben ez utóbbi, romákra vonatkozó számokat két okból kifolyólag is

fenntartásokkal kell kezelnünk. Egyrészt azért, mert a roma identitás más erdélyi etnikai identitásokhoz képest kontextusfüggőbb. Így sokan, akik a mindennapokban romának tekintik magukat, a népszámlálás hivatalos kontextusában magyarnak vagy románnak deklarálják magukat, a református romák feltételezhetően inkább magyarnak. Másrészt azért is, mert a népszámlálás konkrét megvalósulásáról tudjuk, hogy a romák, különösen a szegregált romatelepeken élők nagyobb arányban kerültek az ismeretlen nemzetiségűek és felekezetűek kategóriájába. (A számlálóbiztosok e helyekre gyakran nem mentek ki, az online kitöltés feltételei pedig kevésbé adottak a roma háztartásokban.) Így okkal feltételezhetjük, hogy a református, magyar anyanyelvű romák száma ennél nagyobb. Ezzel együtt a romák arányának csökkenése valós. Ennek egyik oka az, hogy az utóbbi évtizedekben a romák nagy számban fordultak a neoprotestáns egyházak felé, s miközben csökkent a számuk a református egyházban, jelentősen megnőtt a baptista, adventista és különösen a pünkösdi egyházban. E folyamat okaival számos elemzés foglalkozik, ezekre azonban nem térhetünk ki jelen írás keretei között.⁶

6. táblázat.
A református népesség etnikai összetétele
1992-ben és 2021-ben

	N 1992	%, 1992	N 2021	2021%
Magyarok	765 370	95,4	453 621	91,6
Románok	16 140	2,0	28 472	5,8
Romák	17 598	2,2	12 612	2,6
Németek	2792	0,3	420	0,1
Más etnikum	554	0,1	308	0,0
Összesen	802 454	100,0	495 433	100

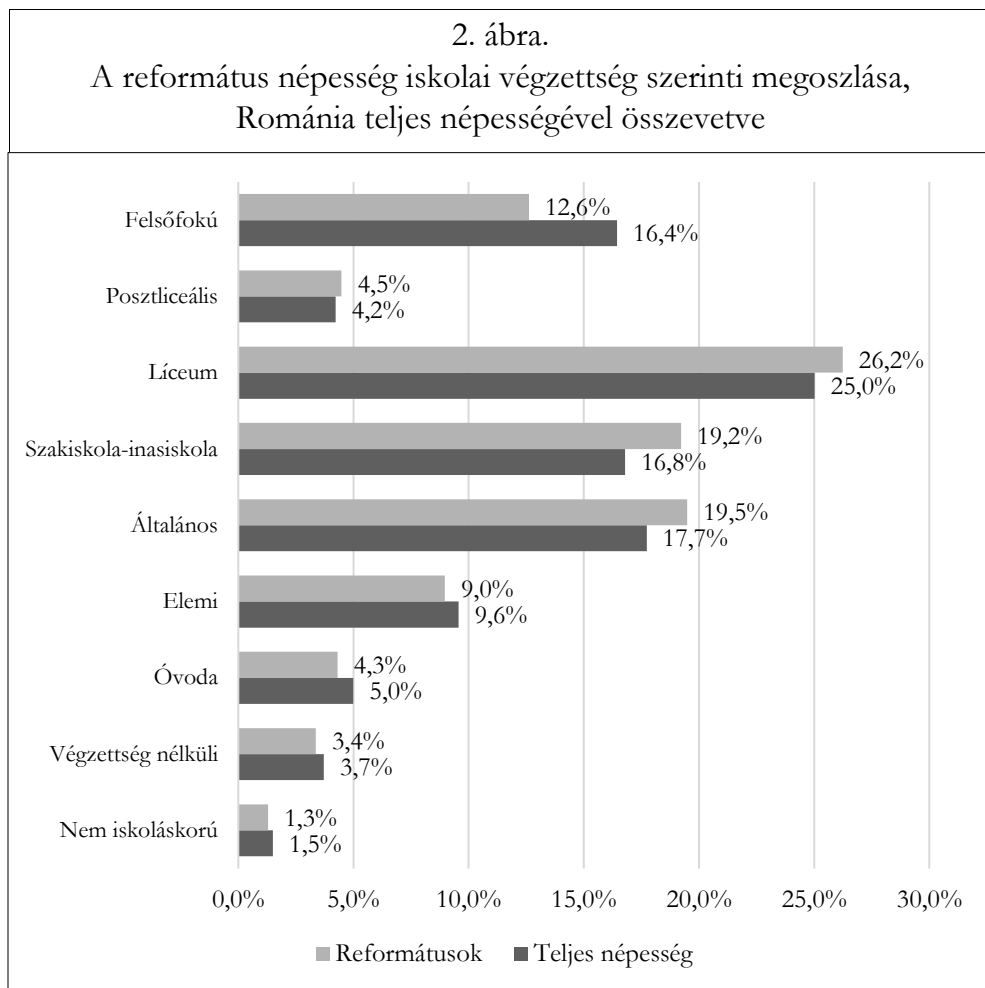
⁶ A neoprotestáns egyházak romák közötti sikeres evangelizációjának kérdésével több erdélyi szerző is foglalkozik. Fosztó László egy kalotaszegi falu roma közösségében elemezte a megtéréseket: Fosztó László: A megtérés kommunikációja: gondolatok a vallási változásról pünkösdzizmusra tért romák kapcsán. In: *Erdélyi Társadalom*, 5. (2007/1), 23–49. Peti Lehel moldvai roma közösségekben vizsgálta a jelenséget: Peti Lehel „*Krisztus ajándéka van bennünk*”. *Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben*. Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából 9. Balassi Kiadó, Budapest – Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2020. Jelen tanulmány szerzője pedig a magyarhermányi roma közösségről írt elemzést: Kiss Dénes: A pünkösdzizmus szerepe a magyarhermányi romák közösségi életében. In: uő: „*Nekünk csak ez van.*” *Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – EXIT Kiadó, Kolozsvár 2020, 158–176.

Az iskolai végzettség sajátosságai

Végül a református népesség iskolai végzettségére térünk ki. A 2. ábrán az ország teljes népessége mellett ábrázoltuk a reformátusokat iskolai végzettség szerinti kategóriákban. Mint látható, a reformátusok aránya a középfokú végzettségi kategóriákban haladja meg az országos arányokat, különösen a szak- és inasiskolai végzettségűek tekintetében, akik aránya a reformátusok körében 19,2 százalék az országos 16,8 százalékhoz képest, de a líceumot végzett reformátusok aránya is magasabb az országosnál 1,2 százalékkal. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségűek esetében megközelítőleg 4 százaléknyi lemaradást látunk az országos átlagértékhez képest. A reformátusok 12,6 százaléka rendelkezik egyetemi diplomával az országos 16,4 százalékos arányhoz képest. Ez a lemaradás, a vidékiek arányának növekedéséhez hasonlóan, a teljes romániai magyarság szintjén zajló pozícióvesztési folyamattal magyarázható.

Több szociológiai elemzés is kimutatta, hogy Erdély Romániába történő integrálását követően a magyar népességnek az ország társadalomszerkezetén belüli folyamatos háttérbe szorítása zajlott. Míg a két világháború alatt Erdélyben a városi középosztály főleg magyar és német volt, száz év alatt a román etnopolitikai törekvések elérték azt, hogy a rendszerváltást követő időszakban a magyarok immár alulreprezentáltak a legmagasabb státuszú társadalmi rétegekben, azaz a legmagasabb iskolázottságúak országos arányuknál kisebb arányban vannak jelen a legnagyobb jövedelműek kategóriáiban, akárcsak a legmagasabb presztízsű foglalkozási csoportokban. Ugyanakkor ez a marginalizáció egyelőre nem következett be a társadalomszerkezet legalsóbb rétegeiben: ezekben a magyarok egyelőre nem felülreprezentáltak, tehát országos arányuknál szintén kisebb arányban vannak jelen. Mindez azzal jár, hogy a magyarok a középrétegekben felülreprezentáltak. Ezt látjuk a magyar népesség felét alkotó reformátusok esetében is: a szakiskolai, líceumi és posztliceális végzettségűek aránya magasabb az országosnál, míg a felsőfokú és a legalacsonyabb végzettségi kategóriák esetében alacsonyabb.⁷

⁷ Kiss Tamás egy részletes elemzésben népszámlálási és survey-adatok alapján mutatja be, hogyan változott a magyarok társadalmi helyzete a rétegződés különböző dimenzióiban: az iskolai végzettség, a településhierarchia, a jövedelmek és a foglalkozási pozíciók terén. E dimenziók mindegyikében, bár korábban előnyös helyzetben voltak, mára hátrányba kerültek. Az elemzés több tényezővel magyarázza ezt a társadalmi marginalizációt: a tudatos állami etnopolitikák sikerével; a kivándorlás szelektív jellegével (a magasabb rétegek nagyobb részvételével); az asszimiláció szelektív jellegével (a vegyes házasságok gyakoribbak a magasabb rétegekben, ami erősebb asszimilációt eredményez a következő generációban); valamint azzal, hogy a magyar tömbvidékek többnyire gazdaságilag periférikus térségekben találhatók, miközben éppen ezek a tömbvidékek bizonyulnak a legeredményesebbnek az etnikai reprodukció terén.

Következtetések

Elemzésemben a népszámlálási adatokból kiindulva igyekeztem statisztikai képet vázolni Románia jelenlegi református népességéről, valamint megragadni a legutóbbi három évtizedben zajló változás néhány aspektusát. Az elemzésből a következő következtetések vonhatók le:

- A reformátusok lélekszáma az elmúlt három évtizedben a magyar népesség trendjeinek megfelelően alakult: a rendszerváltás után rögzített, történetének legmagasabb számához mérten három évtized alatt 61,7 százalékára

csökkent. 2021-ben a felekezetükről nyilatkozók körében a reformátusok száma 495 433 volt, a valós számuk 552 209 lehetett.

- A magyar népességben belül a reformátusok aránya az utóbbi harminc évben változatlan, ami egyúttal azt is jelzi, hogy a magyar népességben belül nem történtek érdembeli vallási/felekezeti átrendeződések.
- Változott viszont a reformátusok területi megoszlása. Annak következtében, hogy a tömb- és a szórványterületek református lakosai eltérő mértékben fogytak, a református népesség arányaiban egyre inkább a tömbterületekre koncentrálódik. A három évtized alatt legerősebben Kovászna megye súlya nőtt. Ezzel szemben a Kolozs megyei aránytalanul magas fogyás következtében ez a terület sokat veszített korábbi súlyából.
- A magyar népességben zajló változásnak megfelelően a reformátusok körében is nő a falun élők aránya, így a népesség egyre inkább vidékiesedik.
- A nem magyar nemzetiségűek aránya konstans módon nő. Bár e növekedés arányaiban nem tűnik jelentősnek, az abszolút számokat nézve a nem magyar reformátusok száma jelentős, meghaladja a 40 000-et, azaz megközelíti a szórványban élő magyar reformátusokét. Ez a növekedés a román reformátusok gyarapodásának köszönhető, és úgy tűnik, hogy az elmúlt három évtizedben az egyház jelentős számban veszítette el a református románokat.
- Iskolai végzettség tekintetében a magyar népességnek az ország társadalm szerkezetén belüli pozícióvesztése tükröződik. Az ország teljes népességéhez képest megnövekedett a lemaradás a legmagasabb végzettségűek kategóriájában. A különbség a középfokú végzettségűek körében kompenzálódik, ahol a magyarok az országosnál nagyobb arányban vannak jelen.

Elemzésünkéből levonható egy másik következtetés is. A népszámlálási adatok növekvő megbízhatatlansága egyre jelentősebb korlátokat szab az ilyen típusú elemzéseknek. A hagyományos népszámlálások kivitelezésének fokozódó nehézségei valószínűleg az ilyen módszerrel végzett népszámlálás megszűnését eredményezik. Ezt az valószínűsíti, hogy számos európai országban már nem végeznek ilyen hagyományos népszámlálást. Könnyen megtörténhet tehát, hogy ez volt az utolsó olyan népszámlálás, amelyen még kísérlet történt a felekezeti adatok rögzítésére. Ezek a kilátások felértékelik a belső egyházi adatgyűjtés fontosságát, hisz a jövőben ez utóbbiak válhatnak az egyházra való statisztikai rálátás egyetlen forrásává.

Felhasznált irodalom

- Bebbington, David William: *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s*. Unwin Hyman, London 1989.
- Fosztó László: A megtérés kommunikációja: gondolatok a vallási változásról pünkösdimusra tért romák kapcsán. In: *Erdélyi Társadalom*, 5. (2007/1), 23–49.
- Horváth István: Az 1989 (előtti és) utáni Romániából kiinduló migrációs folyamatok. In: *Erdélyi Társadalom*, 21. (2023/2), 43–62.
- Kiss Dénes: A pünkösdimusz szerepe a magyarhermányi romák közösségi életében. In: uő: „Nekünk csak ez van.” *Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – EXIT Kiadó, Kolozsvár 2020, 158–176.
- Kiss Tamás: *Adminisztratív tekintet. Az erdélyi magyar demográfiai diskurzus összehasonlító elemzéséhez. Az erdélyi magyar népesség statisztikai konstrukciójáról*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár 2010.
- Kiss Tamás: Etnikai rétegződési rendszer Erdélyben és Romániában. A magyarok társadalmi pozíciói. In: *REGIO*, 22. (2014/2), 187–245.
- Negruți, Ec. Sorin: Evoluția structurii confesionale din România de la 1859 până în prezent. In: *Revista Română de Statistică – Supliment* (2014/6), (31–38) 35.
- Peti Lehel: „Krisztus ajándéka van bennünk”. *Pünkösdimusz moldvai román, roma és csángó közösségeiben*. Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából 9. Balassi Kiadó, Budapest – Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2020.
- Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között*. Pro-Print, Csíkszereda 1998.
- Veres Valér: Az erdélyi magyarok demográfiai változásainak három évtizede: fókuszban a természetes népmozgalom és az elöregedés. In: *Erdélyi Társadalom*, 21. (2023/2), 9–42.

Felhasznált adatforrások

- Rezultate Recensământ 1992. In: *Institutul Național de Statistică*. <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-recensamant-1992/> (2025. szept. 1.).
- Recensământul populației și al locuințelor 2021. Rezultate definitive. In: *Institutul Național de Statistică*. <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive/> (2025. szept. 1.).
- Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. Népszámlálási adatok 1850–2002 között*. In: *A Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára*. <https://kia.hu/kiakonyvtar/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (2025. szept. 1.).

Reformed Church Members in Romania in Census Data.
Changes in the Main Characteristics of the Reformed Population Based on
Census Data between 1992 and 2021

This study examines the Reformed population in Romania based on the 2021 census and traces changes since 1992. Four dimensions are analysed: population size, territorial distribution, ethnic composition, and educational attainment. Results show a significant decline in Reformed adherents, while their proportion within the Hungarian minority remains stable. Territorial concentration has increased, particularly in historical strongholds, accompanied by ruralization. The number of non-Hungarian Reformed has grown steadily. Educational attainment among Hungarian Reformed shows relative decline at the highest levels. The study highlights the limitations of census data for ecclesial research and underscores the continuing importance of church records for understanding demographic and social trends within faith communities.

Keywords: Reformed Church, Hungarian minority in Romania, demographic trends, ethnic composition, territorial distribution.